

TIL TARAQQIYOTI VA ZAMONAVIY O'ZBEK TILI MUAMMOLARI

Raxmatullayeva Ruxsora Nazirtosh qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Filologiya fakulteti talabasi, ona tili va adabiyot:rus tili yo'nalishi
tel: +998 (97)205-63-00

Xolmo'minova Gulrux G'ulom qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Filologiya fakulteti :o'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi
tel: +998 (95) 449-09-06
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17371684>

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek tilining dolzarb masalalari haqida so'z yuritiladi. Unda tilimizda so'nggi yillarda yuz berayotgan o'zgarishlar, yangi so'zlarning paydo bo'lishi, xorijiy so'zlarning kirib kelishi hamda ularning qo'llanish holatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, adabiy til me'yorlarini saqlash, nutq madaniyatini rivojlantirish va yoshlar nutqida uchrayotgan muammolar haqida fikr yuritiladi. Maqola o'zbek tilining bugungi holatini o'rganish va uni yanada boyitish yo'llarini ko'rsatishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: o'zbek tili, zamonaviy o'zgarishlar, adabiy til, til madaniyati, yangi so'zlar, xorijiy so'zlar.

Аннотация: В данной статье рассматриваются актуальные проблемы современного узбекского языка. В ней анализируются изменения, произошедшие в нашем языке за последние годы, появление новых слов, введение иностранных слов и их употребление. Также обсуждаются вопросы сохранения норм литературного языка, развития культуры речи, проблемы, возникающие в речи молодежи. Цель статьи – изучить современное состояние узбекского языка и показать пути его дальнейшего обогащения.

Ключевые слова: узбекский язык, современные изменения, литературный язык, языковая культура, новые слова, иностранные слова.

Abstract: This article discusses the current issues of the modern Uzbek language. It analyzes the changes that have taken place in our language in recent years, the appearance of new words, the introduction of foreign words and their usage. Also, the preservation of literary language standards, development of speech culture, and the problems encountered in the speech of young people are discussed. The article aims to study the current state of the Uzbek language and show ways to further enrich it.

Key words: Uzbek language, modern changes, literary language, language culture, new words, foreign words.

Til har bir xalqning milliy o'zligini, madaniy merosini va tafakkur darajasini ifodalovchi eng muhim vositadir. O'zbek tili ham xalqimizning qadimiy tarixi, urf-odatlar va madaniy qadriyatlarini o'zida mujassam etgan boy tizimdir. Bugungi globallashuv jarayoni, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy axborot makonining kengayishi tilning barcha darajalariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Zamonaviy o'zbek tilida kuzatilayotgan o'zgarishlar, bir tomondan, tilning tabiiy rivojlanish jarayoni bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan, chet tillari, ayniqsa ingliz tilining kuchli ta'siri bilan izohlanadi. Shu sababli o'zbek tili tizimidagi yangilanishlarni ilmiy

tahlil qilish, ularning ijobiy va salbiy jihatlarini aniqlash hozirgi davrda dolzarb masalalardan biridir.

O'zbek tili taraqqiyoti uzoq tarixiy jarayon natijasidir. Tilning rivojlanishi ijtimoiy, madaniy, siyosiy va texnologik omillar bilan chambarchas bog'liq. Har bir davrda tilning leksik, fonetik va grammatik tizimlarida o'ziga xos o'zgarishlar sodir bo'lgan.

Bugungi kunda o'zbek tili globallashtirish, axborot texnologiyalari va ijtimoiy tarmoqlar ta'sirida yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Bu jarayon til tizimida yangi so'zlarning paydo bo'lishi, xorijiy terminlarning o'zlashtirilishi, so'z birikmalarining qisqarishi va yangi nutq uslublarning shakllanishiga sabab bo'lmoqda.

So'nggi yillarda o'zbek tili leksikasida yangi so'zlar, iboralar va atamalar jadal sur'atda kirib kelmoqda. Bu holat, bir tomondan, zamon bilan hamnafas rivojlanishning tabiiy natijasi bo'lsa, ikkinchi tomondan, til me'yorlariga nisbatan e'tiborning kuchayishini taqozo etadi.

Masalan, "onlayn", "oflayn", "mobil ilova", "blogger", "dizayn", "marketing", "startup" kabi atamalar bugungi kundalik hayotda keng qo'llanilmoqda. Bu so'zlar o'zbek tilining leksik boyligini kengaytirgan bo'lsa-da, ularni adabiy me'yorlarga mos holda ishlatish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli tilshunoslarning tomonidan bunday so'zlarga o'zbekcha muqobillar yaratish, ularni ommalashtirish va amaliy nutqqa singdirish ustida izlanishlar olib borilmoqda.

Globalizatsiya jarayonida har bir milliy til boshqa tillar bilan faol aloqada bo'lmoqda. Natijada xorijiy so'zlar, ayniqsa inglizcha atamalar, o'zbek tiliga ham kirib kelmoqda. Bu jarayonning ijobiy tomoni — yangi tushunchalarni ifodalash imkoniyatining kengayishidir. Ammo haddan ortiq chet so'zlardan foydalanish, ularning o'zbekcha muqobillarini e'tiborsiz qoldirish milliy tilning sofliqiga putur yetkazadi. Shu bois, xorijiy ta'sirni to'g'ri yo'naltirish, tilimiz imkoniyatlari doirasida muqobil atamalarni ishlab chiqish bugungi kun tilshunosligining muhim vazifalaridan biridir[7].

Zamonaviy o'zbek tilida adabiy me'yorlarga amal qilmaslik holatlari, ayniqsa yoshlar nutqida ko'p kuzatilmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda aralash tilda yozish, qisqartirilgan so'zlardan foydalanish, talaffuzdagi xatolar va so'z boyligining kamayishi kabi muammolar mavjud. Bu holat til madaniyati darajasining pasayishiga olib keladi.

Tilshunos olimlar, o'qituvchilar va ommaviy axborot vositalari vakillari o'zbek tili me'yorlarini keng targ'ib etishlari zarur. Ayniqsa, ta'lim jarayonida - boshlang'ich sinflardan boshlab - o'quvchilarda to'g'ri, aniq va ifodali nutqni shakllantirishga alohida e'tibor berish lozim. Nutq madaniyatini rivojlantirish, to'g'ri so'zlashuv va yozuv ko'nikmalarini shakllantirish o'zbek tilining nufuzi va obro'sini mustahkamlaydi.

Raqamli texnologiyalar davrida o'zbek tili yangi kommunikativ imkoniyatlarga ega bo'ldi. Ijtimoiy tarmoqlar, veb-saytlar, elektron nashrlar va mobil ilovalar tilning yangi qo'llanish shakllarini yuzaga keltirmoqda. Shu bilan birga, elektron lug'atlar, avtomatik tarjimonlar, sun'iy intellekt asosidagi dasturlar o'zbek tilida yaratilayotgani quvonarli holatdir. Ammo raqamli muhitda tilning to'g'ri ishlatilishini ta'minlash, orfografik va uslubiy xatolarning oldini olish, rasmiy yozishuv madaniyatini saqlash masalalari ham dolzarbdir. Bu borada til siyosatini raqamli sohada qo'llash, til resurslarini raqamlashtirish va ularni ta'lim tizimiga joriy etish zarur[1].

Adabiy til nutq me'yorlashgan. U xalq shevalaridan ustun turadi va uning me'yorlariga qat'iy rioya qilish shu tilda so'zlovchilar, turli sheva va lahja vakillari orasida rasmiy muloqot uchun shart [2].

O'zbek tili turli hududiy sheva va lahjalarga boy bo'lib, ular tilning tabiiy boyligining ajralmas qismidir. Shevalar adabiy tilni yangi so'z va ifodalar bilan boyitishda muhim o'rin tutadi. Shu sababli ularni o'rganish, lug'atlarini tuzish, ilmiy jihatdan tasniflash va adabiy til bilan o'zaro munosabatini o'rganish dolzarb yo'nalish hisoblanadi. Shevalarni to'plash va tahlil qilish orqali xalqning tarixiy hayoti, urf-odati va dunyoqarashini yanada chuqurroq anglash imkoniyati tug'iladi. Bu esa o'zbek tilining tarixiy taraqqiyotini yanada to'liq yoritishga xizmat qiladi [2].

O'zbekiston Respublikasining "Davlat tili to'g'risida"gi Qonuni o'zbek tilining huquqiy maqomini mustahkamlaydi. So'nggi yillarda ushbu yo'nalishda qabul qilingan qarorlar tilni rivojlantirish, rasmiy hujjat yuritish tizimini o'zbek tilida olib borish, hamda davlat organlarida til me'yorlariga rioya etishni ta'minlashga qaratilgan [6].

Til siyosatini yanada takomillashtirish, o'zbek tilining xalqaro miqyosdagi maqomini oshirish va uni ilm-fan tili darajasiga ko'tarish istiqboldagi muhim vazifalardandir. Til madaniyati yosh avlod tafakkurining shakllanishida beqiyos o'rin tutadi. Yoshlarning nutq madaniyati, yozuvdagi savodxonligi va ifoda uslubi bevosita o'zbek tiliga bo'lgan munosabatni belgilaydi. Shu bois maktab va oliy ta'lim muassasalarida o'zbek tiliga chuqur e'tibor qaratish, darslarda tilga hurmat va to'g'ri nutqni o'rgatish zarur [5].

Tilni sevish va uni e'zozlash orqali yoshlar milliy qadriyatlar, ma'naviyat va madaniyatga sodiq shaxslar sifatida shakllanadilar.

Zamonaviy o'zbek tili — jadal rivojlanayotgan, yangi so'zlar va ifodalar bilan boyib borayotgan til tizimidir. Shu bilan birga, uning adabiy me'yorlarini asrash, milliy ohang va sofligini saqlab qolish har bir insonning ma'naviy burchidir. O'zbek tilini sevish, uni to'g'ri qo'llash va keyingi avlodlarga boy, ifodali hamda sof shaklda yetkazish — bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biridir [4].

O'zbek tili davlat tili sifatida nafaqat rasmiy sohada, balki ilm-fan, madaniyat, texnologiya va ta'lim jarayonlarida ham to'liq amal qilishi uchun keng imkoniyatlar yaratish zarur. Shundagina tilimiz milliy g'ururimiz va taraqqiyotimizning tayanch omiliga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Amirqulov, S. (2025). TILSHUNOSLIK TARAQQIYOTI VA INNOVATSION YONDASHUVLAR. XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYALAR, 1(3), 118-120.
2. Hojiyev A. O'zbek tili leksikologiyasi va leksikografiyasi masalalari. – Toshkent.
3. Internet manbalar:- www.lex.uz- www.ziyonetuz
4. Jo'rayev A. Zamonaviy o'zbek adabiy tili. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
5. Nurmonov A., Asqarova M. O'zbek tili madaniyati. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
6. O'zbekiston Respublikasi "Davlat tili to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 1989. yangilangan tahrir, 2020
7. Sayfullayeva R., Mengliyev, Boqiyeva B. Hozirgi o'zbek adabiy tili - Toshkent-2009. 15-bet